

WIE komend van de Langweerderwielen of van het Sneekmeer door de Oude Weg en de Zijlroede de „Vlecke” Joure nadert passeert aan de rechterzijde verscholen in hoog geboomte de eerbiedwaardige Herema-State en ter linkerzijde de hoge bouwschuur van de welhaast even oude werf „op de Jouwer”. Zij horen sinds eeuwen bij elkaar, die statige state, thans gemeentehuis van Haskerland, en die bescheiden helling, waar als op geen andere werf in Nederland gedurende meer dan drie eeuwen de beste tradities der houten scheepsbouw gehandhaafd bleven.

De werf behoorde immers tot 1940 tot de eigendommen van het Friese adellijke geslacht Vegelin van Claerbergen, waarvan de Nederlandse stamvader Philip Ernst (1613-1693), na als vaandrig in de Zweedse dienst te zijn geweest, secretaris werd van de Friese Stadhouder Willem Frederik (1641). Door zijn huwelijk met Fockje van Sminia bleef hij in Friesland wonen, waar velen van zijn nakomelingen grietman van Haskerland werden. Er zijn duidelijke aanwijzingen zelfs op de huidige werf, dat de jonkers Vegelin van Claerbergen althans gedurende de gehele 19de eeuw niet slechts de heren waren, die hun pacht inden van de scheepsbouwmeesters die

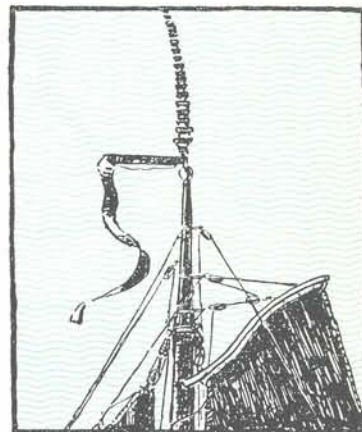
De oude werf op 'e Jouwer

door C. J. W. van Waning

de werf van hen huurden, maar dat hun persoonlijke interesse veel verder ging en veel eerder het karakter droeg van een patronage.

De werf heeft niet altijd tot de goederen van Herema-State behoord. De

werf is waarschijnlijk nog ouder dan de eerste aantekening van 1653, toen Jan Alberts als mr. Schuytmaker op de „Jower” in de Proclamatieboeken van Haskerland werd genoemd. Op 8 januari 1711 kochten Pier Auckes Schuyt-

maker en Sybren Jelles, zijn echtgenote de werf van Jan Obbes, vrijgezel en herbergier op de Vlecke Jowre, waarna in 1748 Ulbe Ruirds, mr. Scheepstimmerman te Jouwer was. Reeds in de 18de eeuw werden op deze werf behalve binnenvaartuigen ook koffen en galjoten voor de zeevaart, voornamelijk op de Oostzee, gebouwd.

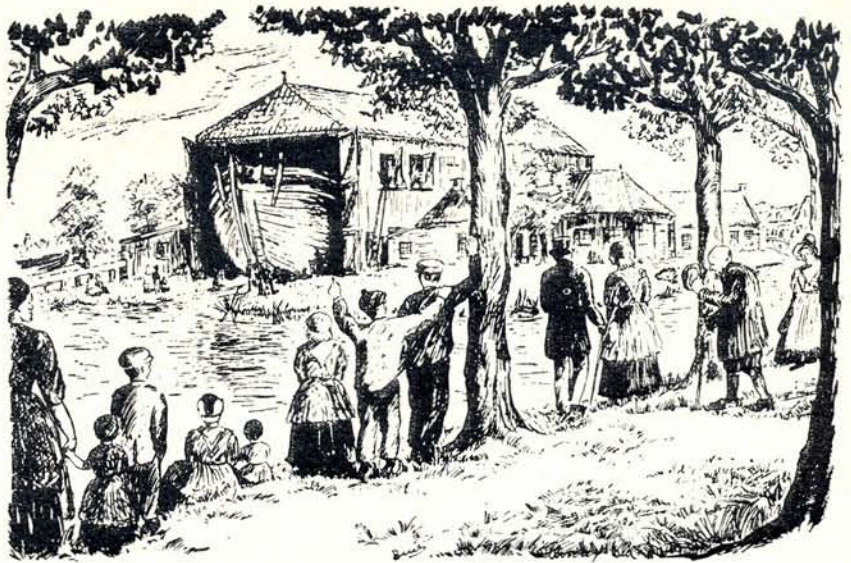
De Franse tijd was ook voor de Nederlandse scheepsbouw moeizaam. Toch lezen we, dat zelfs in 1810 Symen Geerts mr. Scheepstimmerman op de Joure — nog een „koffescheeps hol” genaamd de Jonge Albert lang over stevens 98 voet en wijd over zijn berghout 24 voet, aflevert aan Klaas Tholen, koopman te Emden. De prijs was dan ook bijzonder hoog „dertien duizend driehonderd twee en zestig gulden en zes stuivers”.

In 1823-'24 werden de oude gebouwen afgebroken en werden de thans nog bestaande grote houten schuur met bijgebouwen en dubbel woonhuis ge-

bowd. In 1825 werd het eerste in deze nieuwe schuur gebouwde schip uitgehaald. Dit schip heette De Harmonie, blijkens het nog aan de schuur gespijkerde houten naamplaatje. Deze verzameling naamplaatjes op de bouwschuur te Joure is op zich zelf reeds een bezoek aan de werf en een nadere beschouwing waard. De namen spreken enerzijds van spreading in de klantenkring buiten Friesland: Jacob van Amsterdam (1834) — Sliedrecht 1854 — Liebau 1839 — en anderzijds van binding met Friesland en zelfs met de naaste omgeving. Tietje Tromp 1828 en Cornelis Tromp 1829 herinneren aan een bekend koopmansgeslacht uit de Zuidwesthoek van Friesland, waarvoor de scheepsbouwmeesters op 'e Jouwer vele opdrachten uitvoerden, evenals voor de familie Visser van Gaastmeer. De scheepsnamen De Jonkvrouw (1830) — de drie Aurelias (1847) — Jonkvrouw Geertrui (1849) herinneren aan de freules Vegelin van Claerbergen en duiden er tevens op, dat de heren van Heremastate voor een flink part in de bouw van deze schepen betrokken waren.

Omstreeks 1850 was de tijd voor de bouw van koffen en andere zeeschepen op zover van de kust gelegen werven goeddeels voorbij. Nadat Hette Symon Geerts, zoon van Symon Geerts, op 15 april 1856 gestorven was, ging de huur van de werf in 1857 over aan de toen 34-jarige Scheepsbouwmeester **Eeltje Holtrop van der Zee (1823—1901)**. Opgeleid door zijn hoogstbekwame grootvader, Eeltsje Teadzies Holtrop (1769—1848), op diens vermaarde werf te IJlst, bracht Eeltje naast zijn in minstens 20 arbeidzame jaren verzamelde vakmanschap ook zijn aangeboren kunstzin mee naar de oude werf „op 'e Jouwer”. Omdat hij reeds sinds het overlijden van zijn grootvader in 1848 op 25-jarige leeftijd de leiding had op

de Holtrop-werf te IJlst, kon hij ook als zelfstandig scheepsbouwmeester reeds op negen jaren ervaring bogen.

In de werfboeken is de overgang van IJlst naar Joure nauwelijks merkbaar. De vaste klanten, de soorten schepen en boten bleven dezelfde en ook het van tijd tot tijd bouwen van een boeier, een jacht of kleiner luxe-vaartuig ging rustig of liever rusteloos voort.

Wij behoeven gelukkig in 1961 aan de lezers van De Waterkampioen niet meer te vertellen, welk een bijzonder begaafd scheepsbouwmeester Eeltsjebaes was, noch een beroep op hen te doen om boeiers van zijn meesterhand te redden van de ondergang of te bewaren voor verkoop naar het buitenland. Dit was tien jaar geleden, toen ik zelf de trotse, maar met boeiers nog onervaren, eigenaar van **M a a r t j e** werd nog heel anders! Wanneer wij thans

met voldoening mogen getuigen van de sterk gestegen belangstelling voor het oud-vaderlandse ronde en platbodem-jacht, mogen wij daarbij bedenken, dat het geen louter toeval was, dat het „Stamboek” begon met de oude werf „op 'e Jouwer” en met de boeiers en jachten van de geniale scheepsbouwmeester Eeltje Holtrop van der Zee. De werf „Op de Jouwe” kan dan ook gerust worden beschouwd als de bakermat van het „Stamboek”.

Ook in de tijd van Eeltsjebaes had de werf haar ups and downs, zo was er in de slechte jaren van 1869 tot 1873 kennelijk weinig te doen. Er zijn aanwijzingen, dat de eigenaars de Jonkers Vegelin van Claerbergen juist in moeilijke jaren zich niet om de huur van de werf bekommerden. Als een klein trekje, dat de persoonlijke verhoudingen in die dagen kenmerkte, vond ik een keurig geschreven uitnodiging van Jhr. Vegelin van Claerbergen aan den heer E. H. van der Zee om op Heremastate te komen dineren. Wanneer de oudste dochter Jonkvrouwe Aurelia in 1883 18 jaren wordt, krijgt Eeltsjebaes opdracht een klein sierbootje voor haar te bouwen. Men kan dit prachtige „boeierke” nog heden ten dage 's zomers bewonderen, wanneer het vaardig gezeild door de zonen van de heer H. G. van Slooten op het Pikmeer „flaneert”. Wel een bewijs hoe haast onverwoestbaar zelfs de kleinste werkstukken van Eeltsjebaes waren, mits men deze pronkstukken omringt met de zorg, die ten slotte elk goed schip verdient.

Boeiers en jachten bouwen was in de tijd van Eeltsjebaes allerminst serieuswerk. In totaal bouwde hij slechts 12 boeiers en evenveel Friese jachten naast wellicht een 50-tal „boten”, welke min of meer als luxe zeilvaartuig werden gebouwd. Ook zijn gewone „boeren-boten” waren echter zo fraai van vorm, dat de kenner hen spoedig herkent als een produkt van de Jouster werf. Zo kocht mr. S. Boltjes in 1888 een gewone boot van A. F. van der Meer van de boerderij „Heechhiem” bij Grouw. Hij liet het met drie paarden uit de moddersloot halen, opknappen en van een berghout voorzien op de

Op de linker bladzijde boven: De boeiers **F r i s o**, gebouwd in 1894, en **C o n s t a n t e r**, gebouwd in 1877, gemeerd voor de bouwschuur met naamplankjes te Joure. Onder: De boeier **M a a r t j e** van de auteur van dit artikel.

Hiernaast: Een bekend Jouster jacht, het Friese jacht **N e p t u n u s**, dat in 1918 werd gebouwd en in 1956 werd gerestaureerd op de werf te Joure. Boven: Op de werf te Joure werden vroeger ook zeeschepen gebouwd: koffen, schoeners en galjoten. Vandaar dat de bouwschuur zo hoog moet zijn.

(Foto's Oppenheim; tekening Buis)

werf „De Polle”. Sindsdien is deze oorspronkelijke „boerenboot” in de familie Kingma Boltjes gebleven als het Friese jacht Njord.

De grootste schepen, die in de tijd van Eeltsjebaes op de werf te Joure gebouwd werden, waren de zes „Engelse” aalaken voor de firma Visser, die te Gaastmeer en Heeg hun palingvisserij-bedrijf uitoefenden. Het waren geweldige, zwaargebouwde schepen, die de volledige bouwschuur in lengte, breedte en hoogte in beslag namen.

De afbeelding geeft een typische blik op de werf tijdens de bouw van zulk een aak; vermoedelijk plm. 1880. De heer en dame, die zo eerbiedig worden gegroet door het oude mannetje, zijn vermoedelijk de Heer en Vrouwe van Herema State. Bij alle honderden grotere en kleinere binnenvaartuigen, die Eeltsjebaes in bijna een halve eeuw bouwde, vinden we in zijn werfboeken slechts één tjalk, en wel in 1859. Het schip was 72 voet lang en volgens meetbrief 92 ton. Het was als alle tjalken van die tijd kennelijk ook voor de zeevaart bestemd. Eeltsjebaes heeft in zijn tijd aan de oude werf te Joure een nationale en zelfs internationale faam gegeven, die zelden door een werf van die bescheiden grootte is geëvenaard en wellicht nooit werd overtroffen. Het merkwaardige daarbij is, dat die faam voort bleef leven en tot de huidige dag stand hield.

Na ongeveer 1893 liet Eeltsjebaes meer en meer de leiding van de werf over aan zijn toen reeds veertigjarige zoon Auke van der Zee (1853—1939). Het is nooit gemakkelijk de zoon te zijn van een vermaard man en Auke van der Zee heeft zeker zijn deel gehad van de moeilijkheden, die in het bijzonder aan de opvolging in dezelfde functie verbonden zijn. Auke was ongetwijfeld een zeer bekwaam scheepsbouwer en al miste hij het genie van zijn grote vader, ook zijn oog was goed. Dit getuigen vele schepen en ook enkele boeiers en jachten van zijn bijl. Hij was daarbij en uitzonderlijk goed beeldsnijder in hout, zie maar eens naar de stoere leeuw op het roer van het Friese Statenjacht.

Enigszins moeizaam heeft hij na 1905 de sprong naar de ijzer- en staalbouw gewaagd. Wellicht zijn mooiste stalen schip is de Lemsteraak Netty, die hij in 1911 voor het korps Torpedisten bouwde en die gelukkig — naar

mij kortelings bleek — behouden bleef en geleidelijk weer wordt opgeknapt door de huidige eigenaar, die er permanent op woont.

Toch wilde het op den duur niet vlotten met het bedrijf van Aukebaes. Toen in de dertiger jaren crisis en het stijgen der jaren samenspannden, werd de werf stilgelegd. „Aukebaes” mocht echter in zijn huise blijven wonen, zoals dit paste bij de traditie, die ook de laatste vrouwelijke erfgenenamen van Herema-State hoog hielden. In mei 1940 sneuvelde de laatste mannelijke afstammeling van het geslacht „Vegelin” van Claerbergen van Herema-State als officier op het Eiland van Dordrecht. Herema-State werd verkocht en werd gemeentehuis van Haskerland.

Aukebaes stierf op 3 maart 1939 en in een artikel, dat de Jouster Courant aan zijn heengaan wijdde, vinden we:

„En nu de laatste „Baes” op ruim 85-jarige leeftijd is heengegaan, zal de werf zeker worden weggeruimd en zullen de vrijkomende terreinen voor woningen verkocht worden. In later jaren zal dan helaas niets meer herinneren aan dit eeuwenoude en voor Joure zo belangrijke bedrijf”.

Zo ging het gelukkig niet!

Toen de heren van Herema-State de werf „op 'e Jouwer” niet meer beschermen konden, namen de heren De Jong van de Douwe Egberts-fabrieken te Joure deze taak geruisloos over. Zij kochten de werf in 1940 en verhuurden haar aan een bekwaam scheepsbouwer Johannis van der Meulen en zijn beide zonen. Zij kwamen van een kleine helling in Broek bij Joure en brachten de Jouster werf tot nieuw leven. Toen na 1952 de belangstelling voor de oud-vaderlandse schepen weer in opgaande lijn ging toonde zoon Tjeerd van der Meulen, dat hij niet alleen snelle vrijheidsjachten kon bouwen, maar ook een meester was in het restaureren van ronde schepen.

De boeier Maartje (1892) was nog in redelijke staat, maar wat te zeggen van een Eudia (1901), die mr. Huitema in 1957 vrijwel als een hopeloos wrak op de werf bracht.

Sindsdien zijn bijna jaarlijks één of meerdere ronde jachten gerestaureerd. Zo heeft de aloude werf een belangrijk aandeel gehad in het eerherstel van de „parels” der Friese wateren. Wellicht de beste prestatie van Tjeerd van der Meulen, die wij nu best

„Tsjeardbaes” mogen gaan noemen, leverde hij in het najaar 1960, toen de in 1820 als „Fries-jacht” in de oude betekenis van beurtscheepje (Eernewoude—Leeuwarden) gebouwde „lytse” Bevervrijwel als wrak in de bouwschuur werd gebracht, om deze in het voorjaar 1961 herboren als boeier te verlaten.

Een grote dag voor de werf en voor geheel Joure was dinsdag 21 augustus 1956. Op die dag werd de nagedachtenis van Eeltje Holtrop van der Zee en zijn zoon Auke van der Zee op passende wijze geëerd door de onthulling van twee grafmonumenten op hun haast vergeten graven en een gedenksteen in de zijmuur van het dubbele woonhuis op de werf. Een vloot van 33 Friese ronde jachten met de Commissaris der Koningin mr. H. P. Linthorst Homan op het Friese statenjacht Friso aan het hoofd, zelde op die schone dag in admiraalschap van het Sneekermeer naar Joure en koos ligplaats aan en bij de werf. Niet minder dan vijftien van deze schepen waren door Eeltsje- en Aukebaes gebouwd, de oudste het Friese jacht Njord in 1867, de jongste, het juist gerestaureerde Friese jacht Neptunus van de heren De Jong te Joure in 1918.

Het was een hoogtijdag voor de familieleden van de beide scheepsbouwmeesters, maar ook voor de vele honderden, die getuige waren van een schouwspel, zoals men zelden kan genieten.

Het Heemkundig Werkverband te Joure, dat in samenwerking met het Fries Scheepvaart Museum en de Stichting Stamboek deze gebeurtenis organiseerde, stond onder leiding van de heer C. J. de Jong jr. Ook dit was geen toeval, doch slechts een nieuw bewijs dat ook de huidige beschermers van de werf de tradities van hun voorgangers wenselijk voort te zetten. Wie dan naar Joure komt per zeilschip of desnoods per auto, hij vergete niet een bezoek te brengen aan de aloude werf „op 'e Jouwer”. Hij zal er no gde hoge schuur vinden met de veertig naamplaatjes van schepen, die hier in de laatste glorie-tijd van de houten scheepsbouw werden gebouwd. Hij zal het oude dubbele „hellinghuis” zien met in de zijmuur de gedenkplaat:

„Op dizze helling bouden de skûtmakkers Eeltje Holtrop van der Zee 1823—1901 en syn soan Auke van der Zee 1854—1939 har fornaemde skippen. Rispmoanne 1956”.

In gedachten kan hij zich wellicht voorstellen hoe Eeltsjebaes uit zijn huise kwam na een gesprek met de toekomstige eigenaar van een nieuwe boeier, hoe Eeltsjebaes dan naar de helling liep en geruime tijd stil in het water bleef staren om daarna op te kijken en rustig te zeggen „hy leit d'r al”.

Hij moge dan tevens de weg vinden naar de Begraafplaats „Westermeer” naar de graven van „Eeltsjebaes” en „Aukebaes”, waar op de grafsteen van „Eeltje Holtrop van der Zee” zijn bekende lijfspreuk is gebeiteld:

„Myn each is myn rij”.

Een vernieuwde boeier op de werf te Joure. Op de achtergrond nog twee ronde jachten, die gerestaureerd moeten worden.

(Foto J. D. de Jong)

